

УДК 342.1

doi.org/10.30970/jcl.3.2023.6

Анастасія Рибчинська

аспірантка, Львівський національний університет імені Івана Франка,
Львів, Україна
E-mail: rybchynska30.my@gmail.com

КОНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ ТА ФРАНЦІЇ В УМОВАХ ЕКСТРАОРДИНАРНИХ РЕЖИМІВ

CONSTITUTIONAL REGULATION OF THE POWERS OF THE PRESIDENTS OF UKRAINE AND FRANCE IN THE CONDITIONS OF EMERGENCY REGIME

Anastasiia Rybchynska

Graduate student of the Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Ukraine

Abstract | The article is devoted to a comparative legal study of the powers of the Presidents of Ukraine and the French Republic in the context of emergency regimes. Emergency regimes in Ukraine and France include various types of states which are applied in emergency circumstances to ensure security and order in society. The concept of extraordinary regimes is not enshrined in Ukrainian law, as well as in French law, but it is a term that refers to a collective concept that covers the regimes of state of emergency (Ukraine), emergency situation (France), martial law (Ukraine) and state of siege (France).

The granting of special powers to public authorities is one of the essential features of extraordinary regimes. The question of which public authorities are granted such powers and to what extent is related to the form of government inherent in a particular country. When it comes to countries such as Ukraine and France, which are mixed republics with rather strong presidential powers, the problem of their powers in extraordinary circumstances becomes particularly relevant.

The article examines the limits of presidential powers and constitutional guarantees to prevent the usurpation of power in crisis situations. The problems of returning from the extraordinary to the normal regime are also considered.

The research is aimed at studying the legal status and limitations of the head of state in times when society and the country are under the influence of serious crisis situations. The study examines the powers of presidents in the context of their constitutional roles, including the functions of head of state and supreme military commander. It also analyzes in detail the procedure for the introduction of emergency regimes and the restrictions imposed on them.

The results of the study point to important differences and commonalities in the constitutional regulation of the powers of the presidents of both countries in crisis situations. In both Ukraine and France, the presidents

are the entities responsible for organizing counteraction to the extraordinary events that led to the introduction of the state of emergency. However, the approaches to defining the scope of their powers differ. This is due to the difference in the basic approach to regulating the powers of heads of state in peacetime.

Keywords: powers of presidents, extraordinary regimes, state of emergency, martial law, constitutional guarantees.

Анотація | Стаття присвячена порівняльно-правовому дослідженню повноважень президентів України та Французької Республіки в умовах екстраординарних режимів. Екстраординарні режими в Україні та Франції включають різні види станів, які застосовуються в надзвичайних обставинах для забезпечення безпеки та порядку в суспільстві. Поняття екстраординарні режими не закріплене законодавством України, як і законодавством Франції, однак це той термін, який позначає збірне поняття, що охоплює режими надзвичайного стану (Україна), надзвичайної ситуації (Франція), воєнного стану (Україна) та стану облоги (Франція).

Надання особливих повноважень органам державної влади – одна з сутнісних ознак екстраординарних режимів. Питання про те, яким саме органам державної влади та в якому обсязі надаються такі повноваження пов'язане з притаманною тій чи іншій країні формою правління. Коли ж мова йде про такі країни, як Україна та Франція, що є змішаними республіками з досить сильними повноваженнями президентів особливої актуальності набуває проблема їхніх повноважень в екстраординарних умовах.

У статті досліджуються межі повноважень президентів та конституційні гарантії недопущення узурпації влади в умовах кризових ситуацій. Розглядаються також проблеми повернення з екстраординарного до звичайного режиму.

Дослідження спрямоване на вивчення правового статусу та обмежень глави держави в періоди, коли суспільство та країна знаходяться під впливом серйозних кризових ситуацій. Дослідження розглядає повноваження президентів у контексті їхніх конституційних ролей, включаючи функції глави держави та верховного військового командувача. Також докладно аналізується процедура введення екстраординарних режимів та обмеження, які на них накладаються.

Результати дослідження вказують на важливі відмінності та спільні риси в конституційному регулюванні повноважень президентів обох країн в умовах кризових ситуацій. І в Україні, і у Франції Президенти є тими суб'єктами, що відповідальні за організацію протидії тим надзвичайним подіям, які стали причиною введення екстраординарного режиму. Але підходи до визначення кола їх повноважень, при цьому, є різними. Це пов'язано з відмінністю в базовому підході до регулювання повноважень глав держав у мирний час.

Ключові слова: повноваження президентів, екстраординарні режими, надзвичайний стан, воєнний стан, конституційні гарантії.

Вступ. Політична стабільність та правовий порядок є важливими складовими демократії. Однак, іноді країні доводиться стикатися з особливими ситуаціями, які можуть вимагати відповідних рішень, швидких дій, що в умовах демократії мають бути сумісними з конституцією. На такі випадки доктрина конституціоналізму¹ передбачає можливості введення екстраординарних режимів, переважно - воєнного стану та надзвичайного стану, котрі є «інструментами реагування на виникнення екстремальних умов»². В різних країнах назви таких режимів можуть бути різними, однак спільними є наступні їхні риси: органи державної влади отримують додаткові повноваження, обмежуються права і свободи людини і громадянина, встановлюються спеціальні правила та процедури для регулювання суспільних відносин, а особливі заходи мають тимчасовий характер³.

¹ Бориславська О. Сутність конституціоналізму: конституціоналізм як ідеологія, доктрина та практика обмеженого правління. Вісник Львівського університету. Серія юридична, 2015. Вип. 61, С. 248-250. URL: <http://doi.org/10.30970/vla.2015.61.228>.

² Олександр Водянніков. Конституціоналізм в екстремальних умовах: установча і встановлена влада в кризові періоди / №4/2021 Український часопис конституційного права. URL: <https://doi.org/10.30970/jcl.4.2021.2>.

³ Ibid.

Питання, пов'язані з екстраординарними режимами, досліджували такі вчені як С. Рахмані, Черкес М.Ю., О.В. Водянніков та інші. З їхніх публікацій назагал випливає, що екстраординарні правові режими передбачають введення державою в дію спеціальних правил та процедур у випадках надзвичайних ситуацій, таких як воєнні конфлікти, терористичні загрози, епідемії або інші кризові обставини, а метою їхнього запровадження є стабілізація ситуації у державі, запобігання загрозам та небезпекам різноманітного характеру або ж відвернення їхніх наслідків.

Як уже зазначалося вище, надання особливих повноважень органам державної влади – одна з сутнісних ознак екстраординарних режимів. Питання про те, яким саме органам державної влади та в якому обсязі надаються такі повноваження пов'язане з притаманною тій чи іншій країні формою правління. Коли ж мова йде про такі країни, як Україна та Франція, що є змішаними республіками з досить сильними повноваженнями президентів особливої актуальності набуває проблема їхніх повноважень в екстраординарних умовах⁴. Президенти Франції та України отримують особливі екстраординарні повноваження, бо це впливає з їхнього конституційного статусу, який є схожим, але не ідентичним⁵.

Це особливо важливо в контексті того, що «за певних політичних умов, від діяльності президента значною мірою залежить не тільки реалізація державної політики, але й сутність існуючого режиму: його конституційний (в сенсі конституційно обмежений) чи неконституційний характер»⁶. Тому важливим питанням є не тільки сам законодавчо чи конституційно встановлений перелік повноважень глави держави, але й особливості їхньої реалізації, та, щонайважливіше, гарантії повернення до звичайного режиму.

Тож метою цієї статті є порівняльно-правове дослідження конституційного і законодавчого регулювання повноважень президентів України та Франції в умовах екстраординарних режимів.

Екстраординарні режими. Варто розпочати з того, що ми розуміємо під екстраординарними режимами та вказати на їхні види за законодавством України та Франції. Як уже зазначалося вище, поняття *екстраординарні режими* відноситься до спеціальних ситуацій або станів, які виходять за межі звичайного функціонування і вимагають особливих заходів та регулювання з боку держави. Для кращого розуміння цього поняття і порівняння його в різних контекстах, розглянемо види екстраординарних режимів згідно з законодавством України та Франції.

За законодавством України існує два види таких режимів, які виходять за межі звичайного, та допускають обмеження прав людини. Такими є *правовий режим воєнного стану* та *правовий режим надзвичайного стану*. Воєнний стан запроваджується під час озброєних конфліктів або війни та передбачає введення військового управління і обмеження громадських прав і свобод⁷. Правовий режим надзвичайного стану встановлюється в разі загрози національній безпеці або державному порядку та надає владі додаткові повноваження для управління ситуацією⁸.

Можливість запровадження таких режимів передбачена Конституцією України, зокрема:

- у ч.5 ст. 41 йдеться про те, що примусове відчуження об'єктів права приватної власності з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану;
- в ч. 2 ст. 64 міститься загальна норма про те, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень, а також дано перелік тих конституційних прав, не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного чи надзвичайного стану;

⁴ Барабаш Ю. Г. Президентська влада у змішаних республіках: окремі питання теорії та практики. Право України. 2014. № 8. с.69.

⁵ Петришин О., Серьогіна С. Змішана республіканська форма правління: питання теорії та практики. Право України. 2009. №10. С. 57-60.

⁶ Бориславська О. Роль Президента в змішаній республіці парламентсько-президентського типу: конституційна доктрина і політична дійсність. Український часопис конституційного права. 2019. №1. С.3-4. URL: <https://doi.org/10.30970/jcl.1.2019.1>

⁷ Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

⁸ Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» № 1550-III від 16.03.2000р. / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 23, ст.176. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>

- ч.3 ст. 83 передбачає, що у разі оголошення указу Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або окремих її місцевостях Верховна Рада України збирається на засідання у дводенний строк без скликання; а ч. 4 ст. 84 – що у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України під час дії воєнного чи надзвичайного стану її повноваження продовжуються до дня першого засідання першої сесії Верховної Ради України, обраної після скасування такого стану;
- п.20 ст. 106 встановлює повноваження Президента запроваджувати відповідні правові режими, а п. 31 ст. 85 – повноваження Верховної Ради затверджувати відповідні укази Президента;^{9, 10}
- ч. 2 ст. 157 містить заборону вносити зміни до Конституції в умовах воєнного або надзвичайного стану¹¹.

Французьке законодавство також передбачає існування двох видів екстраординарних режимів: надзвичайної ситуації та воєнного стану.

Штат надзвичайної ситуації (*État d'urgence*) встановлюється в разі терористичних або інших загроз для громадської безпеки і може включати обмеження громадянських прав і свобод¹². Воєнний стан (*État de siège*) встановлюється під час війни або військової загрози і передбачає введення військового управління і обмеження громадських прав¹³.

Стаття 36 Конституції Франції встановлює, що стан облоги вводить Радою міністрів, а продовжити його може виключно парламент після спливу 12-денного періоду¹⁴. Згадка про режим надзвичайної ситуації міститься в ст. 42, де, зокрема, сказано, що закони, які стосуються такого режиму, не можуть прийматися за скороченою процедурою¹⁵; у ст. 48, в якій вказано на необхідність пріоритетного включення законів про режим надзвичайної ситуації до порядку денного нижньої палати парламенту¹⁶.

Отже, екстраординарні режими в Україні та Франції включають різні види станів, які застосовуються в надзвичайних обставинах для забезпечення безпеки та порядку в суспільстві. Варто зауважити, що поняття *екстраординарні режими* не закріплене законодавством України, як і законодавством Франції. Однак це той термін, який позначає збірне поняття, що охоплює всі розглянуті вище види правових режимів.

Повноваження Президента України в умовах воєнного стану та надзвичайного стану.

Президент України, згідно з положеннями ст. 102 Конституції України, є главою держави і виступає від її імені; є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Він очолює сферу гарантування національної безпеки, а також має повноваження щодо керівництва Збройними Силами України (п. 17 ст. 116 Конституції України)¹⁷.

В мирний час ці повноваження реалізуються в умовах досить жорстких конституційних обмежень, адже Президент може діяти виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, визначені Конституцією. Крім того, він має досить обмежені повноваження щодо впливу на виконавчу

⁹ Указ Президента України №393/2018 «Про запровадження воєнного стану». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3932018-25594>

¹⁰ Указ Президента України №64/2022 «Про запровадження воєнного стану». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

¹¹ Конституція України / Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

¹² Loi n 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence. Articles 1 à 14-1.

URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000695350>

¹³ Code de la défense. Livre Ier: Régimes d'application exceptionnelle. Articles L2121-1 à L2121-8.

URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071307/LEGISCTA000006166913/#LEGISCTA000006166913_50

¹⁴ Constitution du 4 octobre 1958. Article 36. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000571356>

¹⁵ Ibid. Article 42.

¹⁶ Ibid. Article 48.

¹⁷ Петришин О., Сergyogina С. Змішана республіканська форма правління: питання теорії та практики. Право України. 2009. №10. С. 57-60.

владу, що цілком відповідає існуючій в Україні моделі поділу державної влади, яку умовно називають «гнучкою»¹⁸. Такий варіант поділу державної влади передбачає не пряму залежність виконавчої влади від президента, а взаємозв'язок та взаємозалежність законодавчої і виконавчої гілок державної влади¹⁹. Тож повноважень щодо безпосереднього керівництва виконавчою владою, відповідно до Конституції, Президент України не має²⁰.

Поряд із цим, глава держави має обмежені засоби впливу на виконавчу владу загалом, а коли мова йде про формування уряду – Кабінету міністрів України, такий вплив є цілком реальним²¹. Так, Президент України вносить до парламенту кандидатури (подання щодо призначення) на посади міністрів оборони та закордонних справ. Що ж стосується повноважень Президента в умовах воєнного та надзвичайного стану, вони визначені Конституцією України. Водночас, цікавим є питання, чи має президент за законами про воєнний і надзвичайний стан якісь додаткові повноваження?

Так, стаття 9 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» має назву «Здійснення органами державної влади та органами місцевого самоврядування повноважень в умовах воєнного стану». Перша частина цієї статті стосується, зокрема, глави держави. У ній сказано: «В умовах воєнного стану Президент України та Верховна Рада України діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією та законами України»²². Проте таке формулювання допускає декілька варіантів його трактування, наприклад:

1. Президент України має діяти виключно на підставі Конституції, в межах повноважень, визначених Конституцією, але в спосіб, визначений Конституцією та законами;
2. Президент України має діяти виключно на підставі та в межах повноважень, визначених Конституцією, але в спосіб, визначений Конституцією та законами;
3. Президент України має діяти виключно на підставі Конституції та законів, в межах повноважень, визначених Конституцією та законами, та в спосіб, визначений Конституцією та законами.

Варто зауважити, що стосовно повноважень Президента України є сформовані юридичні позиції Конституційного Суду України, які можуть допомогти з'ясувати означене питання.

Так, наприклад, Конституційний Суд України у своїх актах сформулював юридичну позицію, що повноваження Президента України визначаються виключно Основним Законом України і не можуть бути розширені законом або іншим нормативно-правовим актом^{23, 24, 25, 26}.

В абзаці другому підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 7 квітня 2004 року № 9-рп/2004 також вказано, що повноваження Верховної Ради

¹⁸ Бориславська О. Європейська модель конституціоналізму: системно аксіологічний аналіз: монографія. Харків: Право, 2018. С.231.

¹⁹ Бориславська О. Роль Президента в змішаній республіці парламентсько-президентського типу: конституційна доктрина і політична дійсність. Український часопис конституційного права. 2019. №1. С. 4-5. URL: <https://doi.org/10.30970/jcl.1.2019.1>

²⁰ Шатіло В. А. Інститут президентства в системі державної влади України / В. А. Шатіло. К.: Український центр політичного менеджменту, 2019. 159 с.

²¹ Литвин В.С. Особливості та наслідки поділу і дуалізму виконавчої влади в рамках різних видів напівпрезиденталізму. Український часопис конституційного права. 2018. 4(1). С. 94-112.

²² Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

²³ Рішення КСУ у справі про офіційне тлумачення положень ч.2, ч.3 ст.17, ч.2 ст.27 Закону України «Про статус народного депутата України» (справа про гарантії діяльності народного депутата України) №7-рп/2003 від 10.04.2003р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-03#Text>

²⁴ Рішення КСУ у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень підпункту «а» п.2 ст.5, ст.8, абзаців 1, 2 п.2 ст.23 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», указів Президента України «Про Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю» та «Про підвищення ефективності діяльності Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю» (справа про Координаційний комітет) №9-рп/2004 від 07.04.2004р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-04#Text>

²⁵ Рішення КСУ у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ч.2, ч.6 ст.127, ч.5 ст.128 Закону України «Про судоустрій України», указів Президента України «Про Державну судову адміністрацію України», «Про Положення про Державну судову адміністрацію України» №32-рп/2009 від 17.12.2009р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v032p710-09#Text>

²⁶ Рішення КСУ у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) ч.1 ст.1, п.2 ч.1 ст.4, ч.1, абзаців 1, 2 ч.2 ст.5, абзаців 2, 3, 4, 5, 39, 40 ч.3, ч.6 ст.8 Закону України „Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг” (справа про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг) №5-п/2019 від 13.06.2019р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-19#Text>

України, як і повноваження Президента України, визначаються Конституцією України (статті 85, 106)²⁷. В абзаці першому пункту 6 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 2003 року № 22-рп/2003²⁸ наголошено, що повноваження Президента України закріплені лише на конституційному рівні (статті 102, 106 Конституції України).

У Рішенні Конституційного Суду України від 10 квітня 2003 року № 7-рп/2003 вказано, що повноваження Президента України вичерпно визначені Конституцією України (абзац тринадцятий пункту 2 мотивувальної частини)²⁹. Цієї юридичної позиції Конституційний Суд України дотримувався у багатьох інших своїх рішеннях, зокрема від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007³⁰, від 8 липня 2008 року № 14-рп/2008³¹, від 2 жовтня 2008 року № 19-рп/2008³², від 8 жовтня 2008 року № 21-рп/2008³³, від 7 липня 2009 року № 17-рп/2009³⁴, від 15 вересня 2009 року № 21-рп/2009³⁵, від 17 грудня 2009 року № 32-рп/2009³⁶.

До прикладу, у рішенні про призначення Президентом Директора Національного антикорупційного бюро України Конституційний Суд України констатував, що глава держави вийшов за межі своїх конституційних повноважень, оскільки ця посада не віднесена Основним Законом України до посад, призначення на які здійснює Президент України. У своїй аргументації суд виходив із того, що Національне антикорупційне бюро України є „державним правоохоронним органом» (органом правопорядку), який протидіє кримінальним корупційним правопорушенням, здійснюючи досудове розслідування в кримінальних провадженнях, гласні та негласні оперативно-розшукові заходи...», а отже, за своїм статусом та функціями не є консультативним, дорадчим або іншим допоміжним органом чи службою, які за пунктом 28 частини першої статті 106 Конституції України створює Президент України у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень. Згідно зі статтею 24 Закону фінансування Національного антикорупційного бюро України здійснюється з Державного бюджету України за окремим кошторисом, у якому також передбачається створення фонду оперативно-розшукових (негласних слідчих) дій.

²⁷ Рішення КСУ у справі про офіційне тлумачення положень ч.2, ч.3 ст.17, ч.2 ст.27 Закону України «Про статус народного депутата України» (справа про гарантії діяльності народного депутата України) №7-рп/2003 від 10.04.2003р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-03#Text>

²⁸ Рішення КСУ у справі про офіційне тлумачення положення ч.3 ст.103 Конституції України (справа щодо строків перебування на посту Президента України) №22-рп/2003 від 25.12.2003р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v022p710-03#Text>

²⁹ Рішення КСУ у справі про офіційне тлумачення положень ч.2, ч.3 ст.17, ч.2 ст.27 Закону України «Про статус народного депутата України» (справа про гарантії діяльності народного депутата України) №7-рп/2003 від 10.04.2003р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-03#Text>

³⁰ Рішення КСУ у справі про офіційне тлумачення положення ч.5 ст.20 Закону України «Про судоустрій України» (справа про звільнення судді з адміністративної посади) №1-рп/2007 від 16.05.2007р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-07#Text>

³¹ Рішення КСУ у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців 1, 2 ч.1, ч.2 ст.11 Закону України «Про природні монополії» (справа про національні комісії регулювання природних монополій) №14-рп/2008 від 08.07.2008р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v014p710-08#Text>

³² Рішення КСУ у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ч.3, ч.5 ст.23, ч.1, ч.2 ст.24, ч.1 ст.25, ч.1 ст.26 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» №19-рп/2008 від 02.10.2008р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-08#Text>

³³ Рішення КСУ у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ч.2, ч.3 ст.17, ч.1, ч.9 ст.20 Закону України «Про телекомунікації», ст.2 Указу Президента України «Про Національну комісію з питань регулювання зв'язку України» №21-рп/2008 від 08.10.2008р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v021p710-08#Text>

³⁴ Рішення КСУ у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання», ч.1, ч.2 ст.6, ч.3, ч.4 ст.44, п.3 ч.1, ч.2 ст.45, ч.2 ст.71, ч.3 ст.73 Закону України «Про Конституційний Суд України», ч.6 ст.52 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» (справа про конституційно встановлену процедуру набрання чинності законом) №17-рп/2009 від 14.07.2009р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-09#Text>

³⁵ Рішення КСУ у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) ч.3 ст.14 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» №21-рп/2009 від 15.09.2009р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v021p710-09#Text>

³⁶ Рішення КСУ у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ч.2, ч.6 ст.127, ч.5 ст.128 Закону України «Про судоустрій України», указів Президента України «Про Державну судову адміністрацію України», «Про Положення про Державну судову адміністрацію України» №32-рп/2009 від 17.12.2009р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v032p710-09#Text>

Таким чином, відповідно до рішення Конституційного суду, згаданий Указ суперечить положенням статті 106 Конституції України, яка містить перелік повноважень Президента України, зокрема й пункту 31 частини першої цієї статті, які вказують, що визначений Конституцією України перелік повноважень Президента України є вичерпним³⁷.

Враховуючи ці позиції, важливо дати відповідь на питання, чи стосуються вони лише повноважень Президента в мирний час, чи також в періоди дії екстраординарних режимів? Позиція законодавця з цього приводу є неоднозначною.

Так, крім згаданої вище норми статті 9 Закону «Про правовий режим воєнного стану», у ньому також є стаття 11. Вона має назву «Діяльність Президента України в умовах воєнного стану», але аналіз змісту цієї норми свідчить про те, що в ній містяться окремі повноваження Президента України:

«Президент України в умовах воєнного стану:

1) здійснює загальне керівництво запровадженням та виконанням заходів правового режиму воєнного стану;

2) приймає за пропозицією Ради національної безпеки і оборони України рішення щодо залучення Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів до здійснення заходів правового режиму воєнного стану;

3) здійснює стратегічне керівництво Збройними Силами України, іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами через Генеральний штаб Збройних Сил України;

4) визначає порядок проходження військової служби.

Президент України у період дії воєнного стану може прийняти рішення про відсторонення від займаної посади посадової особи, призначення на посаду та звільнення з посади якої віднесено до його повноважень, та покладення на відповідний період виконання обов'язків на іншу особу...»³⁸.

Таким чином, попри те, що назва статті орієнтує лише на «діяльність Президента» в умовах воєнного стану, її зміст вказує на те, що законодавець вмістив у неї саме повноваження Президента. Аналіз їхнього змісту показує, що вони мають відношення до тих повноважень, що визначені ст. 106 Конституції, та фактично спрямовані на їхню деталізацію.

Звичайно, повноваження Президента України в умовах дії правового режиму воєнного стану значно розширюється. Це зумовлюється необхідністю захисту територіальної цілісності та незалежності держави та є абсолютно виправданим. Так, наприклад, у разі оголошення воєнного стану, Президент України має право приймати рішення щодо застосування Збройних Сил України та інших військових формувань, а також введення обмежень щодо руху людей, транспорту та інші обмеження³⁹.

Окремі повноваження передбачено і Законом про правовий режим надзвичайного стану. Так, у разі оголошення надзвичайного стану, Президент має право вводити обмеження щодо свободи руху, проживання та діяльності громадян, а також призначати та звільняти керівників цивільних та військових відомств. Президент також може приймати рішення про залучення військ для забезпечення правопорядку та безпеки держави⁴⁰.

З наведеного можна зробити висновок, що повноваження Президента України в мирний час та в умовах екстраординарних режимів є різними. Зокрема, в умовах дії воєнного стану в Україні дані повноваження є значно більшими, що, в першу чергу, зумовлено тим, що Президент є верховним головнокомандувачем збройних Сил України і саме на нього покладається відповідальність із захисту територіальної цілісності держави.

³⁷ Рішення КСУ у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України „Про призначення А. Ситника Директором Національного антикорупційного бюро України“ №9-р/2020 від 28.08.2020р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-20#Text>

³⁸ Закон України «Про правовий режим воєнного стану» №389-VIII від 12.05.2015р. / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n80>

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

Повноваження Президента Французької Республіки в умовах надзвичайного стану та стану облоги.

Важливо розпочати з того, що конституційний статус Президента Франції, порівняно з главою Української держави, відрізняється, попри належність обох країн до групи держав зі змішаною республіканською формою правління. Так, французький Президент є не тільки главою держави та її представником, але й відповідає за призначення прем'єр-міністра на посаду глави уряду. Крім того, важливою рисою його статусу є виконання Президентом Франції арбітражної функції, спрямованої на належне дотримання Конституції⁴¹. Він забезпечує своїм арбітражем належне функціонування органів державної влади та безперервність держави, а також є гарантом національної незалежності, територіальної цілісності та належної поваги до договорів. Виходячи зі змісту згаданої арбітражної функції, положення Конституції Франції дозволяють здійснювати Президенту широке коло повноважень, навіть тих, які прямо не визначені Конституцією⁴² (на відміну від України).

Але на обсяги таких повноважень суттєво впливають політичні обставини. Форми та межі президентського арбітражу в інтересах конституційної та територіальної цілісності значною мірою залежатимуть від відносин між Президентом та Прем'єр-міністром, а також від сили їхніх особистостей⁴³. Тож конкретні можливості та дії Президента Франції в умовах екстраординарних режимів залежатимуть не тільки від нормативних приписів, а й від особистості Президента Франції, його відносин з Прем'єр-міністром та політичної підтримки в парламенті⁴⁴.

Які ж саме повноваження Президента Франції зафіксовані в Конституції. Надзвичайний стан та стан облоги - це різновиди режимів, які встановлюються у Франції за рішенням Президента⁴⁵. Згідно зі статтею 16 Конституції Французької Республіки, якщо інститути Республіки, незалежність Нації, цілісність її території або виконання міжнародних зобов'язань перебувають під серйозною і безпосередньою загрозою, і якщо належне функціонування конституційних органів державної влади перервано, Президент Республіки вживає заходів, яких вимагають ці обставини, після офіційних консультацій з Прем'єр-міністром, головами палат Парламенту і Конституційною Радою. Також Президент може приймати необхідні заходи в разі загрози державі або важкого порушення громадського спокою, що вимагає негайних дій. Проте, ці заходи повинні бути обмеженими та обґрунтованими⁴⁶.

Надзвичайний стан встановлюється на підставі закону та дозволяє державі приймати заходи, які є необхідними для забезпечення безпеки держави та громадян. Водночас, стан облоги - це більш жорсткий режим, який передбачає введення військової адміністрації та обмеження певних прав та свобод⁴⁷.

У разі введення надзвичайного стану чи стану облоги, Президент Франції наділяється екстраординарними повноваженнями у забезпеченні державної безпеки та боротьбі зі загрозами. Президент наділений особливими повноваженнями для вирішення питань, пов'язаних з надзвичайними ситуаціями. У разі "серйозної і безпосередньої загрози" "інститутам Республіки, незалежності нації або цілісності території", що тягне за собою переривання "нормального функціонування державної влади", президент Франції може посилатися на статтю 16 Конституції, яка надає йому "виняткові повноваження", що надають у його розпорядження всю повноту виконавчої і законодавчої влади⁴⁸.

⁴¹ Constitution du 4 octobre 1958. Article 5. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000571356>

⁴² Goguel, François. (1962). *Réflexions sur le Régime Présidentiel*. *Revue Française de Science Politique*, 12(2), 289–311.

URL: <http://www.jstor.org/stable/43114548>

⁴³ Ibid.

⁴⁴ *Réflexions Sur Le Régime Présidentiel: Correspondance*. *Revue Française de Science Politique* 12, no. 3 (1962): 698–99.

URL: <http://www.jstor.org/stable/43117497>.

⁴⁵ Constitution du 4 octobre 1958. Article 36. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000571356>

⁴⁶ Ibid, Article 16.

⁴⁷ Loi n 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000695350>

⁴⁸ Harrison, Martin. «The French Experience of Exceptional Powers: 1961.» *The Journal of Politics* 25, no. 1 (1963): 139–58.

URL: <https://doi.org/10.2307/2128199>

Стаття 16 Конституції визначає обсяг цих повноважень. Після офіційних консультацій з Прем'єр-міністром, головами асамблей і Конституційною радою він може вжити відповідних заходів, коли існує низка безпосередніх загроз для інститутів Республіки, незалежності нації та цілісності, її міжнародних зобов'язань та нормальному функціонуванню конституційних органів державної влади⁴⁹. Під час надзвичайного стану Президент перебирає на себе майже диктаторські повноваження. Проте, згідно зі статтею 36 Конституції Франції, надзвичайний стан чи стан облоги повинен бути підтверджений Парламентом упродовж 12 днів після його оголошення та може бути продовжений тільки за умови повторного його затвердження⁵⁰.

Президентська прерогатива насправді не є абсолютною. Одне обмеження є однозначним - Президент не може перешкоджати засіданню Парламенту або розпустити Асамблею (як він зазвичай може згідно зі статтею 12), хоча він може скласти свої повноваження на досить тривалий час, щоб розпустити Асамблею, а потім поновити її. Асамблею, а потім відновити її, щоб заблокувати вибори. Інші обмеження є менш чіткими, і за відсутності механізмів для їх дотримання, вони є лише морально зобов'язуючими.

Таким чином повноваження Президента Франції в умовах надзвичайного стану та стану та облоги є досить розширеними, на відміну від мирного часу. Перелік повноважень, завдяки арбітражній функції, не є чітко і вичерпно визначений конституцією, як це є в Україні. Це забезпечує збалансований підхід до забезпечення державної безпеки та захисту прав та свобод громадян. Повноваження Президента Франції стосуються виключно заходів, які необхідно вжити для припинення обставин, що загрожують інститутам Республіки і здатні перервати нормальне функціонування конституційних органів державної влади.

У Франції президент має значні повноваження у сфері безпеки, зокрема, він є головним командувачем збройних сил та має право оголошувати надзвичайний стан та встановлювати режим виняткового правління. У свою чергу, український президент також має повноваження у сфері безпеки, зокрема, він очолює Раду національної безпеки та оборони України та має право приймати рішення про введення воєнного стану та надзвичайного стану.

Проте, у контексті екстраординарних режимів, важливим є розуміння меж повноважень президента та інших гілок влади, а також механізмів контролю за їх використанням. У Франції, на відміну від України, президент є одночасно главою держави та уряду, що дозволяє йому мати більшу владу та контроль за діяльністю уряду та парламенту. Український президент, зі свого боку, має менші повноваження у сфері урядової діяльності та залежить від рішень парламенту та уряду щодо прийняття законів та виконання їх.

Однак, у обох країнах існують механізми контролю за здійсненням повноважень президента в екстраординарних умовах. У Франції, рішення про оголошення надзвичайного стану або встановлення режиму виняткового правління може бути скасоване Конституційним судом, який має право оцінити конституційність таких рішень^{51, 52}. Український Конституційний суд також має право на оцінку конституційності рішень президента та інших органів влади, що забезпечує захист конституційних гарантій. Крім того, у обох країнах існують інші механізми захисту від можливих зловживань, зокрема, система розділу влади та незалежний суд. Вони мають забезпечити захист громадян від узурпації влади та порушення їх прав у екстраординарних умовах.

Висновки. Екстраординарні режими в Україні та Франції включають різні види станів, які застосовуються в надзвичайних обставинах для забезпечення безпеки та порядку в суспільстві. Поняття *екстраординарні режими* не закріплене законодавством України, як і законодавством Франції, однак це той термін, який позначає збірне поняття, що охоплює режими надзвичайного стану (Україна), надзвичайної ситуації (Франція), воєнного стану (Україна) та стану облоги (Франція).

⁴⁹ Pickles D. The Constitution of the Fifth French Republic. The Modern Law Review. 1959. T. 22. №. 1. С. 1-20.

⁵⁰ Constitution du 4 octobre 1958. Article 36. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000571356>

⁵¹ Ibid, Article 62.

⁵² Рішення Конституційної Ради Франції від 30 жовтня 1981 року щодо надзвичайного стану. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1981/81130DC.htm>

І в Україні, і у Франції Президенти є тими суб'єктами, що відповідають за організацію протидії тим надзвичайним подіям, які стали причиною введення екстраординарного режиму. Але підходи до визначення кола їх повноважень, при цьому, є різними. Це пов'язано з відмінністю в базовому підході до регулювання повноважень глав держав у мирний час. Так, повноваження Президента України чітко і вичерпно (за позиціями Конституційного Суду України) визначені Конституцією. Крім того, він має досить обмежені повноваження щодо впливу на виконавчу владу, що цілком відповідає існуючій в Україні моделі поділу державної влади. В той же час, повноваження Президента Франції не визначені на конституційному рівні повно і вичерпно, адже важливою рисою його статусу є виконання арбітражної функції, спрямованої на належне дотримання Конституції. Вона охоплює цілу низку повноважень, здійснення яких залежить від наявності чи відсутності політичної підтримки в парламенті.

Межі повноважень президентів Франції та України в умовах екстраординарних режимів мають певні особливості, пов'язані зі специфікою конституційних норм та політичної ситуації у країні. Захист конституційних гарантій недопущення узурпації влади забезпечується системою розділу влади, незалежним судовим органом та механізмами контролю за використанням повноважень президента.

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Goguel, François. (1962). *Réflexions sur le Régime Présidentiel*. *Revue Française de Science Politique*, 12(2), 289–311. URL: <http://www.jstor.org/stable/43114548>
2. Harrison, Martin. «The French Experience of Exceptional Powers: 1961.» *The Journal of Politics* 25, no. 1 (1963): 139–58. URL: <https://doi.org/10.2307/2128199>
3. Mahendra Prasad Singh, *Extraordinary Powers of the President in France, Germany and India: A Comparative Study*, *Journal of Public Administration and Governance*, Vol. 7, №No. 1, 2017.
4. Pickles D. *The Constitution of the Fifth French Republic*. *The Modern Law Review*. 1959. Т. 22. №. 1. С. 1-20.
5. *Réflexions Sur Le Régime Présidentiel: Correspondance*. *Revue Française de Science Politique* 12, no. 3 (1962): 698–99. URL: <http://www.jstor.org/stable/43117497>.
6. Барабаш Ю. Г. Президентська влада у змішаних республіках: окремі питання теорії та практики. *Право України*. 2014. № 8. с.69.
7. Бориславська О. *Європейська модель конституціоналізму: системно аксіологічний аналіз: монографія*. Харків: Право, 2018. С.231.
8. Бориславська О. Роль Президента в змішаній республіці парламентсько-президентського типу: конституційна доктрина і політична дійсність. *Український часопис конституційного права*. 2019. №1. URL: <https://doi.org/10.30970/jcl.1.2019.1>.
9. Бориславська О. Сутність конституціоналізму: конституціоналізм як ідеологія, доктрина та практика обмеженого правління. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*, 2015. Вип. 61, С. 248-250. URL: <http://doi.org/10.30970/vla.2015.61.228>.
10. Литвин В.С. Особливості та наслідки поділу і дуалізму виконавчої влади в рамках різних видів напівпрезиденталізму. *Український часопис конституційного права*. 2018. 4(1). С. 94-112
11. Олександр Водянніков. Конституціоналізм в екстремальних умовах: установча і встановлена влада в кризові періоди / №4/2021 *Український часопис конституційного права*. URL: <https://doi.org/10.30970/jcl.4.2021.2>.
12. Петришин О., Серьогіна С. Змішана республіканська форма правління: питання теорії та практики. *Право України*. 2009. №10. С. 57-60.
13. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів: Пер. з 2-го англ. вид. К.: АртЕк, 2001. 211 с.
14. Шатіло В. А. Інститут президентства в системі державної влади України / В. А. Шатіло. К.: Український центр політичного менеджменту, 2019. 159 с.

Перелік юридичних документів:

15. Code de la défense. Livre Ier: Régimes d'application exceptionnelle. Articles L2121-1 à L2121-8. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LE-GITEXT000006071307/LEGISCTA000006166913/#LEGISCTA000006166913_50
16. Constitution du 4 octobre 1958. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000571356>
17. Loi n 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000695350>
18. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
19. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» №389-VIII від 12.05.2015р. / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n80>
20. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» № 1550-III від 16.03.2000р. / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 23, ст.176. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>
21. Конституція України / Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
22. Рішення Конституційного Суду України у справі про офіційне тлумачення положення ч.3 ст.103 Конституції України (справа щодо строків перебування на посту Президента України) №22-рп/2003 від 25.12.2003р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v022p710-03#Text>
23. Рішення Конституційного Суду України у справі про офіційне тлумачення положення ч.5 ст.20 Закону України «Про судоустрій України» (справа про звільнення судді з адміністративної посади) №1-рп/2007 від 16.05.2007р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-07#Text>
24. Рішення Конституційного Суду України у справі про офіційне тлумачення положень ч.2, ч.3 ст.17, ч.2 ст.27 Закону України «Про статус народного депутата України» (справа про гарантії діяльності народного депутата України) №7-рп/2003 від 10.04.2003р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-03#Text>
25. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання», ч.1, ч.2 ст.6, ч.3, ч.4 ст.44, п.3 ч.1, ч.2 ст.45, ч.2 ст.71, ч.3 ст.73 Закону України «Про Конституційний Суд України», ч.6 ст.52 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» (справа про конституційно встановлену процедуру набрання чинності законом) №17-рп/2009 від 14.07.2009р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-09#Text>
26. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України „Про призначення А. Ситника Директором Національного антикорупційного бюро України“ №9-р/2020 від 28.08.2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-20#Text>
27. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців 1, 2 ч.1, ч.2 ст.11 Закону України «Про природні монополії» (справа про національні комісії регулювання природних монополій) №14-рп/2008 від 08.07.2008р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v014p710-08#Text>
28. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень підпункту «а» п.2 ст.5, ст.8, абзаців 1, 2 п.2 ст.23 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», указів Президента України «Про Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю» та «Про підвищення ефективності діяльності Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю» (справа про Координаційний комітет) №9-рп/2004 від 07.04.2004р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-04#Text>
29. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ч.2, ч.3 ст.17, ч.1, ч.9 ст.20 Закону України «Про телекомунікації», ст.2 Указу Президента України «Про Національну комісію з питань регулювання зв'язку України» №21-рп/2008 від 08.10.2008р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v021p710-08#Text>
30. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ч.2, ч.6 ст.127, ч.5 ст.128 Закону України «Про судоустрій України», указів Президента України «Про Державну судову адміністрацію України», «Про Положення про Державну судову адміністрацію України» №32-рп/2009 від 17.12.2009р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v032p710-09#Text>
31. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ч.3, ч.5 ст.23, ч.1, ч.2 ст.24, ч.1 ст.25, ч.1 ст.26 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» №19-рп/2008 від 02.10.2008р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-08#Text>
32. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) ч.1 ст.1, п.2 ч.1 ст.4, ч.1, абзаців 1, 2 ч.2 ст.5, абзаців 2, 3, 4, 5, 39, 40 ч.3, ч.6 ст.8 Закону України „Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг“

- (справа про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг) №5-р/2019 від 13.06.2019р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-19#Text>
33. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) ч.3 ст.14 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» №21-рп/2009 від 15.09.2009р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v021p710-09#Text>
 34. Рішення Конституційної Ради Франції від 30 жовтня 1981 року щодо надзвичайного стану. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1981/81130DC.htm>
 35. Указ Президента України №393/2018 «Про запровадження воєнного стану». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3932018-25594>
 36. Указ Президента України №64/2022 «Про запровадження воєнного стану». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

References

Bibliography:

1. Barabash YU. H. Prezydentska vlada u zmishanykh respublikakh: okremi pytannia teorii ta praktyky. Pravo Ukrainy. 2014. № 8. s.69.
2. Boryslavska O. Rol Prezydenta v zmishanii respublitsi parlamentsko-prezydentskoho typu: konstytutsiina doktryna i politychna diisnist. Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava. 2019. №1. URL: <https://doi.org/10.30970/jcl.1.2019.1>.
3. Boryslavska O. Sutnist konstytutsionalizmu: konstytutsionalizm yak ideolohiia, doktryna ta praktyka obmezhenoho pravlinnia. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia yurydychna, 2015. Vyp. 61, S. 248-250. URL: <http://doi.org/10.30970/vla.2015.61.228>.
4. Boryslavska O. Yevropeiska model konstytutsionalizmu: systemno aksiolohichnyi analiz: monohrafiia. Kharkiv: Pravo, 2018. S.231.
5. Goguel, François. (1962). Réflexions sur le Régime Présidentiel. Revue Française de Science Politique, 12(2), 289–311. URL: <http://www.jstor.org/stable/43114548>
6. Harrison, Martin. «The French Experience of Exceptional Powers: 1961.» The Journal of Politics 25, no. 1 (1963): 139–58. URL: <https://doi.org/10.2307/2128199>
7. Lytvyn V.S. Osoblyvosti ta naslidky podilu i dualizmu vykonavchoi vlady v ramkakh riznykh vydiv napivprezydentalizmu. Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava. 2018. 4(1). S. 94-112
8. Mahendra Prasad Singh, Extraordinary Powers of the President in France, Germany and India: A Comparative Study, Journal of Public Administration and Governance, Vol. 7, №No. 1, 2017.
9. Oleksandr Vodiannikov. Konstytutsionalizm v ekstremalnykh umovakh: ustanovcha i vstanovlena vlada v kryzovi periody / №4/2021 Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava. URL: <https://doi.org/10.30970/jcl.4.2021.2>.
10. Petryshyn O., Serohina S. Zmishana respublikanska forma pravlinnia: pytannia teorii ta praktyky. Pravo Ukrainy. 2009. №10. S. 57-60.
11. Pickles D. The Constitution of the Fifth French Republic. The Modern Law Review. 1959. T. 22. №. 1. S. 1-20.
12. Réflexions Sur Le Régime Présidentiel: Correspondance. Revue Française de Science Politique 12, no. 3 (1962): 698–99. URL: <http://www.jstor.org/stable/43117497>.
13. Sartori Dzh. Porivnialna konstytutsiina inzheneriia: Doslidzhennia struktur, motyviv i rezultativ: Per. z 2-ho anhl. vyd. K.: ArtEk, 2001. 211 s.
14. Shatilo V. A. Instytut prezydentstva v systemi derzhavnoi vlady Ukrainy / V. A. Shatilo. K.: Ukrainskyi tsentr politychnoho menezhmentu, 2019. 159 s.

List of legal documents:

15. Code de la défense. Livre Ier: Régimes d'application exceptionnelle. Articles L2121-1 à L2121-8. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LE-GITEXT000006071307/LEGISCTA000006166913/#LEGISCTA000006166913_50
16. Constitution du 4 octobre 1958. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000571356>
17. Konstytutsiia Ukrainy / Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 1996, № 30, st. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>
18. Loi n 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000695350>
19. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi pro ofitsiine tлумачennia polozhen ch.2, ch.3 st.17, ch.2 st.27 Zakonu Ukrainy «Pro status narodnoho deputata Ukrainy» (sprava pro harantii diialnosti narodnoho deputata Ukrainy) №7-рп/2003 від 10.04.2003р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-03#Text>

20. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi pro ofitsiine tlumachennia polozhennia ch.3 st.103 Konstytutsii Ukrainy (sprava shchodo strokiv perebuvannia na postu Prezydenta Ukrainy) №22-rp/2003 vid 25.12.2003r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v022p710-03#Text>
21. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi pro ofitsiine tlumachennia polozhennia ch.5 st.20 Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii Ukrainy» (sprava pro zvilnennia suddi z administratyvnoi posady) №1-rp/2007 vid 16.05.2007r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-07#Text>
22. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) Ukazu Prezydenta Ukrainy „Pro pryznachennia A. Sytnyka Dyrektorom Natsionalnogo antykoruptsiinoho biuro Ukrainy“ №9-r/2020 vid 28.08.2020r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-20#Text>
23. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo povnovazhen Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy, osoblyvosti provadzhennia u spravakh za konstytutsiinymy zvernenniamy ta nedopushchennia zlovzhyvan pravom na konstytutsiine podannia», ch.1, ch.2 st.6, ch.3, ch.4 st.44, p.3 ch.1, ch.2 st.45, ch.2 st.71, ch.3 st.73 Zakonu Ukrainy «Pro Konstytutsiinyi Sud Ukrainy», ch.6 st.52 Zakonu Ukrainy «Pro Kabinet Ministriv Ukrainy» (sprava pro konstytutsiino vstanovlenu protseduru nabrannia chynnosti zakonom) №17-rp/2009 vid 14.07.2009r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-09#Text>
24. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) ch.1 st.1, p.2 ch.1 st.4, ch.1, abzatsiv 1, 2 ch.2 st.5, abzatsiv 2, 3, 4, 5, 39, 40 ch.3, ch.6 st.8 Zakonu Ukrainy „Pro Natsionalnu komisiiu, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferakh enerhetyky ta komunalnykh posluh“ (sprava pro Natsionalnu komisiiu, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferakh enerhetyky ta komunalnykh posluh) №5-r/2019 vid 13.06.2019r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-19#Text>
25. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) ch.3 st.14 Zakonu Ukrainy «Pro telebachennia i radiomovlennia» №21-rp/2009 vid 15.09.2009r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v021p710-09#Text>
26. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen abzatsiv 1, 2 ch.1, ch.2 st.11 Zakonu Ukrainy «Pro pryrodni monopolii» (sprava pro natsionalni komisii rehuliuвання pryrodnykh monopolii) №14-rp/2008 vid 08.07.2008r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v014p710-08#Text>
27. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen ch.2, ch.3 st.17, ch.1, ch.9 st.20 Zakonu Ukrainy «Pro telekomunikatsii», st.2 Ukazu Prezydenta Ukrainy «Pro Natsionalnu komisiiu z pytan rehuliuвання zviazku Ukrainy» №21-rp/2008 vid 08.10.2008r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v021p710-08#Text>
28. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen ch.2, ch.6 st.127, ch.5 st.128 Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii Ukrainy», ukaziv Prezydenta Ukrainy «Pro Derzhavnu sudovu administratsiiu Ukrainy», «Pro Polozhennia pro Derzhavnu sudovu administratsiiu Ukrainy» №32-rp/2009 vid 17.12.2009r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v032p710-09#Text>
29. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen ch.3, ch.5 st.23, ch.1, ch.2 st.24, ch.1 st.25, ch.1 st.26 Zakonu Ukrainy «Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuвання ryнкiv finansovykh posluh» №19-rp/2008 vid 02.10.2008r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-08#Text>
30. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen pidpunktu «a» p.2 st.5, st.8, abzatsiv 1, 2 p.2 st.23 Zakonu Ukrainy «Pro orhanizatsiino-pravovi osnovy borotby z orhanizovanoiu zlochynnistiu», ukaziv Prezydenta Ukrainy «Pro Koordynatsiinyi komitet po borotbi z koruptsiieiu i orhanizovanoiu zlochynnistiu» ta «Pro pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti Koordynatsiinoho komitetu po borotbi z koruptsiieiu i orhanizovanoiu zlochynnistiu» (sprava pro Koordynatsiinyi komitet) №9-rp/2004 vid 07.04.2004r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-04#Text>
31. Rishennia Konstytutsiinoi Rady Frantsii vid 30 zhovtnia 1981 roku shchodo nazdvychainoho stanu. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1981/81130DC.htm>
32. Ukaz Prezydenta Ukrainy №393/2018 «Pro zaprovadzhennia voiennoho stanu». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3932018-25594>
33. Ukaz Prezydenta Ukrainy №64/2022 «Pro zaprovadzhennia voiennoho stanu». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
34. Zakon Ukrainy «Pro pravovyi rezhym nazdvychainoho stanu» № 1550-III vid 16.03.2000r. / Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2000, № 23, st.176. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>
35. Zakon Ukrainy «Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu» vid 12 travnia 2015 roku № 389-VIII / Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2015, № 28, st.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
36. Zakon Ukrainy «Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu» №389-VIII vid 12.05.2015r. / Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2015, № 28, st.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n80>